

BESZÁMOLÓ

KLEBELSBERG KUNO ÖSZTÖNDÍJ-PÁLYÁZATHOZ

*A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZTI HALMÁGY TÁRSADALMI, KULTURÁLIS VÁLTOZÁSAIRÓL
ANNAK VISELETEIN KERESZTÜL*

Készítette: Farkas Emőke

TARTALOMJEGYZÉK

Név	3
A kutatás témája	3
A kutatás helyszíne.....	3
A kutatás ideje, időtartama	3
Interjúalanyaim.....	3
Fogarasi Ibolya	3
Lakatos-Bakó Melinda	4
Magó Anna.....	4
Szász Éva	4
Múzeumlátogatásaim	5
Fogarasi Vármúzeum.....	5
Kőhalomi Néprajzi Múzeum.....	5
Halmágyi Tájház.....	5
A kutatott gyűjtemények, az átnézett irat- és dokumentumállagok és a találatok ismertetése.....	6
Fogarasi Vármúzeum halmágyi vonatkozású tárgyi emlékei	6
Halmágyi Tájház Tárgyi emlékei.....	6
Szász Éva magángyűjteménye	6
Magó Anna Fényképgyűjteményének listája	6
Az ösztöndíjjal kapcsolatos gyakorlati észrevételeim (beleértve a többi ösztöndíjas számára hasznos tanácsokat is)	7

NÉV

Farkas Emőke

A KUTATÁS TÉMÁJA

Kutatásom a két világháború közti Halmágy társadalmi, kulturális változására irányult annak viseletein keresztül főként oralhistory kutatással valamint ez alapján a lehetséges tárgyi emlékek felkeresésével, tanulmányozásával. Különös figyelmet fordítottam a halmágyi „aranyostűs menyecske” viseletének pontosítására, az abból való kivetkőzés történeteire, indokaira.

Célom volt a pontos tárgyi emlékek megnevezése, az erről készített munkám közreadása a halmágyi magyar közösség számára, melyek a helyi hagyományőrzésnek új lendületet adhat, és amely egy esetleges, későbbi viselet-rekonstrukciós munkát készít elő.

A KUTATÁS HELYSZÍNE

1. Halmágy, magánházak: Szász Éva magánháza a Kabalán, Fogarasi Ibolya háza és Bakó Melinda öröksége valamint Magó Anna háza a Szurcsó Szádán.
2. Halmágy, Halmágyi Tájház.
3. Fogaras, Fogarasi Vármúzeum (Muzeul Țării Făgărașului).
4. Kőhalom, Kőhalmi Néprajzi Múzeum (Muzeul Etnografic Rupea).

A tervezett helyszínek közül a Brassói Néprajzi Múzeum (Muzeul de Etnografie Brasov) kiesett. Megkeresésemre azt állították, hogy nincs a múzeum tulajdonában Halmágyról származó tárgyi emlék, mert mindet átadták a Halmágyi Tájháznak. Sajnálattal vettem azonban tudomásul, hogy a valóság ezt az állítást nem igazolta.

A KUTATÁS IDEJE, IDŐTARTAMA

A kutatás összességében 1 hónapon át zajlott: 2021. június 21- július31. között.

Június 21. és 30. között telefonos egyeztetéseket folytattam az interjúalanyokkal, valamint igyekeztem felvenni a kapcsolatot a három múzeummal, illetve a Halmágyi tájházzal. Megbeszéltük a kutatási témát, nevesítettük a kapcsolódó tárgyi emlékeket, és körvonalaztuk a történetek témáit. Kitértünk a kép- és hangfelvételek lehetőségére is.

Interjúkat készítettem több körben. Ezeket folyamatosan rendszereztem. Visszajártam az interjúalanyaimhoz egyértelműsíteni, illetve a hiányos információkra rákérdezni.

INTERJÚALANYAIM

Az interjúalanyaimmal folytatott beszélgetések jegyzőkönyve a tételes találati jegyzékben olvasható. Az interjúalanyaimról röviden:

FOGARASI IBOLYA

Halmágyon született 1950-ben. Itt élte gyermekkorát. Lakatos Bakó Melinda testvéreként a családban ő tölti be az erős, munkabírársra alkalmas gyermek szerepét. Amiről Bakó Melinda

tudományos író, arról személyes élményeken keresztül mesél Fogarasi Ibolya. Halmágyi lévén a témához kapcsolódó tárgyi emlékek vagy hétköznapijainak tárgyai vagy féltve őrzött kincsek. Az alábbi napokon kerestem fel: 2021. július 5., 7., 14.

LAKATOS-BAKÓ MELINDA

Bakó Melinda 1946-ban született Halmágyon tölti gyermekkorát. Betegessége lévén a családja a házkörnyéki és mezőgazdasági kemény munkák helyett tanulni küldi. Viszonylag korán 1955-ben 11 évesen bentlakásba kerül Fogarasba, autoimmun betegségét nem tudják diagnosztizálni. Betegeskedései miatt 1 évet kimaradt az iskolából, és az 5. osztályt ismételte. Majd 12 évesen Kézdivásárhelyre kerül tehetséges csángó gyermekeknek meghirdetett ösztöndíj program keretében. 14-15 évesen Nagyszebenben kezdi el a középiskolát. Középiskolás éveiben Később Tasnádszántón, Nagykárolyban tanár. Kutatásait ott folytatja, ahol éppen él és tanít. Gyűjtéseit többszöri házkutatás alkalmával elveszíti. A „Májusfa Tasnádon és környékén” néprajzi munkája 1985-ben jeleneik meg a dr. Koós Károly akadémista szerkesztette Népismereti Dolgozatokban. Pro Renovanda Kultúra Hungaris ösztöndíjasként kutatásokat folytat. 2002-be nyugdíjasként Budapestre költözik. Mai napig folyamatosan foglalkozik Halmággal, annak hagyományaival. Gyakran jelentek meg írásai a Halmágyi Füzetekben. A témával kapcsolatban a még itthon töltött időmben kerestem fel Budapesten, 2021. június 24., 25., 26. napokon.

MAGÓ ANNA

(szül.: Lukács Anna, 1951. , Halmágy) Halmágyon született, itt élte gyermekkorát. Halmágyon végzi az elemi iskolát, a szomszédos Sárkányban teszi le az érettségét. A kolozsvári Babes Bolyain szerzi meg bölcsész diplomáját 1974-ben. Itt kezdi meg tanári pályafutását. 1990ben vált, és óvónőként dolgozik tovább. 2000 és 2010 között újra tanár. 2002-ben hazaköltözik, és a sárkányi iskolában tanít. Már hazaköltözés előtti pár évben is sokat tekint hazafelé. Óriási lendületet ad a halmágyi kulturális élet felpezsdüléséhez. 1999-ben létrehozzák a Pro Almagén civil társulást. Bár a szervezet soha nem válik önálló jogi személlyé, mégis törekvéseik meghatározzák Halmágy kulturális életét. Magó Anna háttérmunkájának köszönhetően 1999-ben megindulnak a Halmágyi napok, ahol színvonalas előadások jelennek meg, kiállításokat szerveznek és kiadványt is szerkesztenek a falu hagyományairól. Ezek gyakorlatilag kis tudományos magánkiadványok. 2012-ig ő szervezi ezeket a napokat. 2000 táján megszületik a tájház ötlete. A falubeliekkel közös önkéntes munkák és adományok által jön létre a helyi tájház. 2001 -ben Magó Anna közreműködésének köszönhetően valósul meg a viseletrekonstrukció. Válogatott fényképgyűjteménnyel rendelkezik. Az alábbi napokon kerestem fel: 2021. július 1-2., 6., 15.

SZÁSZ ÉVA

(szül.: Lukács Éva, 1949, Halmágy) Halmágyi születésű. Itt végzi az 1-4 osztályt, a felső tagozatot pedig 1957-ben Fogarasba kerül ahol, bentlakásban, magyar iskolában tanul tovább. Székelyudvarhelyen folytatja tanulmányait, majd tanító képzőt végez 1968-ban. Ez év őszén rögtön tanítani kezd. 1999-ben megy nyugdíjba. Magánemberként elhivatottan kutat a halmágyi régies viseletek után. Féltve őriz ezzel kapcsolatos keléket. 2001-ben részt vesz egy viseletrekonstrukciós kísérletben, amikor is a Fogarasi vármúzeumban máig megtekinthető halmágyi női ing másolatát elkészíti. Tervei közt szerepel, hogy több darabot kivarr, hogy ünnepeken viselhessék a fiatalok. Az alábbi napokon kerestem fel: 2021. július 3., 5., 10., 12-13.

MÚZEUMLÁTOGATÁSAIM

2021. július 16-27. közt foglalkoztam a tárgyi emlékek felkeresésével, leltárlátogatással, adatgyűjtéssel valamint azok képi rögzítésével.

FOGARASI VÁRMÚZEUM

július 19., 26.,

A Fogarasi Vármúzeum témához kapcsolódó gyűjteményéről:

Nagy szeretettel fogadott Gheorge Faraon a vármúzeum kurátora, múzeológusa. Kétszer volt alkalmam látogatást tenni nála. Az egyik alkalommal bevezetett a raktárba, másik alkalommal pedig felvételek készítéséhez alkalmas környezetben találkoztunk. A munkámat maximálisan segítette, és kiválóan előkészítette a szükséges leltári darabokat.

KŐHALOMI NÉPRAJZI MÚZEUM

július 20.,

Kőhalomban csak a kiállítótermekben fogadtak. Látogatásom során jó összefoglaló képet kaptam arról, hogy hogyan illeszkedik a halmágyi régies népviselet a Fogarasföld és Királyföld többi nemzetiségi viseleteinek világához. Itt vált nyilvánvalóvá, hogy a várurak népének ruhadarabjai miként folkorizálódásáról van szó, s amik a különböző etnikumok ízlésvilágának köszönhetően válnak egyedivé.

HALMÁGYI TÁJHÁZ

Július 22., 23.

Kiemelt figyelmet kaptam Halmágyi Tájház vezetőjétől Fekete Istvánné, Marika nénitől. Nem csak ő, de Magó Anna is körbevezetett. A második alkalommal felvételek készítéséhez alkalmas környezetet alakítottunk ki. Ezen a helyszínen fényképeztük le Szász Éva magángyűjteményének legkiemelkedőbb darabjait is, aki megtisztelt azzal, hogy elhozta ide őket.

Rögzített anyagok rendszerezése idő közben, folyamatosan történt, párhuzamosan a kutatás írásbeli összefoglalásával 2021. július 27-31. között, a Halmágy, Kőhalom, Brassó, és Fogaras helyszíneken összegyűjtött adatok alapján.

A kész anyagot egyelőre a Halmágyi honlap tettük közzé. Segítségemre Ambarus Aladár Zsolt volt, aki halmágyi születésű révén, fiatal helyi lakosként végez önkéntes kulturális munkát a faluban. A megjelent tudományos munkám itt olvasható:

<https://www.halmagy.ro/?fbclid=IwAR0PZuaGJ1zIQdZCgppRaZS2yH18zSTqSV2a5hmPnnqWaLSeXkzZLmL6cTA>

Szándékomban áll további helyeken is megjelentetni, amennyiben munkám felkelti más, tudományos folyóiratok figyelmét.

A KUTATOTT GYŰJTEMÉNYEK, AZ ÁTNÉZETT IRAT- ÉS DOKUMENTUMÁLLAGOK ÉS A TALÁLATOK ISMERTETÉSE

FOGARASI VÁRMŰZEUM HALMÁGYI VONATKOZÁSÚ TÁRGYI EMLÉKEI

Az alábbi, fogarasi múzeum raktárában őrzött tárgyi emlékek alapján készült el munkám:
(A fényképmelléklet a tételes találati jegyzékben elérhető.)

	Megnevezés	ltsz.
1.	Halmágyi női ing	P-122.
2.	Két színnel kivarrt kötény	P-181.
3.	Színes fonállal kivarrt kötény.	P-168.
4.	Csepesz	P-113.
5.	Patyolat darab	P-175.
6.	Patyolat – teljes	P-176.
7.	Pamutfonalas mátkakendő	P-170.
8.	Ádám Jánosné mátkakendője	P-169.

HALMÁGYI TÁJHÁZ TÁRGYI EMLÉKEI

Az alábbi, tájházban kiállított tárgyi emlékek alapján készült el munkám:
(A tájházban őrzött darabok nem rendelkezik leltári számmal. A fényképmelléklet a tételes találati jegyzékben elérhető.)

	Megnevezés
1.	Zilai Fogarasi Irma köténye
2.	Főköttő
3.	Szoknya és kötény (1930-as évek)
4.	Az amerikai ruhák divatja alapján készült szabott szoknya és női felső
5.	Pöttyös kartonanyaggal díszített szalmakalap

SZÁSZ ÉVA MAGÁNGYŰJTEMÉNYE

Az alábbi magángyűjteményi tárgyi emlékek kerültek bele munkámba:

	Megnevezés
1.	Fél mátkakendő (Szász Éváé)
2.	Fehér lyukhímzéses kendő
3.	Színes fonállal hímzett kendő
4.	Pólyakötő (fekete)
5.	Pólyakötő (fehér)
6.	Szedettes szőttes (piros)
7.	Szedettes szőttes (kék)

(A vonatkozó fényképek a tételes találati jegyzékben elérhető.)

MAGÓ ANNA FÉNYKÉPGYŰJTEMÉNYÉNEK LISTÁJA

Magó Anna fényképgyűjteménye a halmágyiak közös projektjének eredménye. Több ember munkáját tartalmazza ez az igényes válogatás. (A fényképmelléklet a tételes találati jegyzékben elérhető.)

1. Fogarasi Balázs és családja 1910-es évek.
2. Fogarasi Balázs és Rokonsága 1910-es évek. (másolat)
3. Grépály Gizella és Székely Györgyné Grépály Ilona a századfordulón. (másolat)
4. Bakó Anna és fiai. 1903.
5. Geréb Márton Ilona hat gyermekével. 1907.
6. Balázs mányi és családja. 1900-as évek eleje.
7. Grépály Halmágyi János, felesége Fogarasi Ilona és gyermekük Iluska. 1900-as évek eleje.
8. Halmágyi Grépály András és családja. 1915.
9. Halmágyi Grépály András zekénben. 1910.
10. Jáger Lukács (Fogarasi) Anna és gyermekei László, Domonkos és Anna. 1915.
11. Zilai János. 1920-as évek.
12. Zilai Fogarasi Anna. Zilai János felesége. 1920-as évek.
13. Gyász. Grépály Halmágyi György. 1925.
14. Fogarasi János és családja. 1926.
15. Lukács Samu János és Török Anna régies ruhában. 1960-as évek.
16. Halmágyi lányok hajviselete. 1920.
17. Székely Péter és Varga János primásokkal. 1930-as évek.
18. Fogarasi Balázs János és családja. 1930-as évek.
19. Fogarasi Balázs Béla és családja. 1941.
20. Három Grépály András. 1930-as évek.
21. Fogarasi Hentes György és felesége Ibolya. 1937.
22. Barátnők. 1930-as évek.
23. Demeter Ida. 1940.
24. Grépály Gizella két nagyanyjával. 1940.
25. Grépály Gizella, Grépály Anna és Jakó Dénes nőrokona. 1940.
26. Konfirmáció. 1938.
27. Konfirmáció. 1942.
28. A Singer cég varróiskolája Halmágyon. 1930-as évek.
29. Kézimunka óra. 1939.
30. Amerikába kivándorolt halmágyiak.
31. Halmágyiak Amerikában. Gergely Mihály, felesége Török Kata fiúkkal, Gézával. 1903.
32. Geréb Tamás Ilona. 1903.
33. Halmágyi kislány.
34. Varga (Grépály) Melinda és Varga István. 1945.
35. Szász Dénes és családja. 1953.
36. Anyák iskolája. 1960-as évek.

AZ ÖSZTÖNDÍJJAL KAPCSOLATOS GYAKORLATI ÉSZREVÉTELEIM (BELEÉRTVE A TÖBBI ÖSZTÖNDÍJAS SZÁMÁRA HASZNOS TANÁCSOKAT IS)

A fogaras-földi magyar lakosságra vonatkozó statisztikák kétségbeejtőek. A hagyományvesztés legfőbb oka maga a közösség eltűnése. 1850-ben 1389 lélek lakta, közülük 1129 volt magyar. 2002-ben 562 lakosából 213 magyar. Az elvándorlás okozta kulturális tünetek utolsó pillanatában létfontosságúnak tartom a letűnő közösségre vonatkozó adatok rögzítését, pontosítását. A kutatás lehetőségének 24. órájában vagyunk. Egyrészt mert a hagyományadók

kifejezetten időskorúak. Másrészt mert a hagyomány újraélesztése időszerű és reális célkitűzés lehetne, hiszen a halmágyi elszármazottak mai napig visszajárnak falujukba történetek, hagyományaik, gyökereik után kutatva. Ami hiányzik a koncepciózus, szisztematikus munka, melyhez nagyban járulhatna hozzá az Klebelsberg Kuno Pályázat által támogatott további kutatási eredmények.

Munkám új lendületet és ötleteket adott a helyieknek a hagyományok továbbvitelére. Megkezdődött az online újság létrehozása, melyben más, tudományos jellegű munkákat is meg szeretnének jelentetni. Valamint újra megfogalmazódott egy már régen óhajtott vágy a régies viseletet rekonstruálására vonatkozóan.